

Magdalena Králová
Miloslav Hejret

Zákon o účetnictví

s komentářem

s účinností od 1. 1. 2020

- ▶ předmět účetnictví a požadavky na vedení účetnictví
- ▶ jak na účetní knihy a účetní doklady pro různé typy účetních jednotek
- ▶ účetní závěrka, audit a zveřejňování
- ▶ oceňování majetku a inventarizace majetku a závazků
- ▶ úschova účetních záznamů
- ▶ pokuty za nesprávné účetnictví
- ▶ aktuálně – věcný záměr nové účetní legislativy

s komentářem
od vedení
Svazu účetních
ČR

Magdalena Králová
Miloslav Hejret

Zákon o účetnictví

s komentářem

s účinností od 1. 1. 2020

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **tretně stiháno**.*

Jak je již dobrým zvykem u publikací úplných znění, změny, jejichž účinnost nastává od 1. 1. 2020 nebo nastala v průběhu roku 2019, jsou odlišeny různým typem písma.

Tučný text – změny s účinností od 1. 1. 2020 (netýká se nadpisů).

Tučný text kurzíva – změny s účinností v průběhu roku 2019 (netýká se nadpisů).

Edice Účetnictví a daně

Mgr. Ing. Magdalena Králová, Mgr. Ing. Miloslav Hejret

Zákon o účetnictví s komentářem

Vydala GRADA Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 7 539. publikaci

Realizace obálky Vojtěch Kočí
Sazba Jan Šístek
Odborná redaktorka: Ing. Šárka Kratochvílová
Počet stran 112
První vydání, Praha 2020
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© GRADA Publishing, a.s., 2020

ISBN 978-80-271-1479-5 (ePub)
ISBN 978-80-271-1478-8 (pdf)
ISBN 978-80-271-1047-6 (print)

Obsah

Úvod	7
Obecná ustanovení zákona	8
Kategorie účetních jednotek	9
Jednoduché účetnictví	10
Podvojně účetnictví	11
Účetní období	11
Vedení účetnictví	13
Povinnosti při vedení účetnictví	14
Základní požadavky na vedení účetnictví	15
Základní zásady	16
Zásada věrného a poctivého zobrazení skutečností	16
Zásada neomezeného trvání účetní jednotky	16
Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi obdobími	16
Stálost účetních metod	17
Zákaz kompenzace	17
Rozsah vedení účetnictví	18
Účetní doklady, účetní zápisy a účetní knihy	20
Účetní závěrka	24
Rozvahový den a druhy účetní závěrky	25
Požadavky na účetní závěrku	27
Ověřování účetní závěrky auditorem	27
Výroční zpráva	29
Zveřejňování účetních závěrek	30
Konsolidované účetní závěrky	31
Způsoby oceňování	32
Odpisy majetku	36
Inventarizace majetku a závazků	38
Úschova účetních záznamů	40
Zpráva o platbách orgánům státní správy členského státu Evropské unie nebo třetí země	42
Uvádění nefinančních informací	43
Ustanovení o účetních záznamech	44
Opravy v účetních záznamech	45
Význam Českých účetních standardů	48

Přestupky	49
Nevedení účetnictví	51
Nesestavení účetní závěrky nebo nevyhotovení výroční zprávy	51
Přestupky konsolidující účetní jednotky	52
Vedení účetnictví v rozporu s věrným a poctivým obrazem	52
Vedení účetnictví nikoliv správného	52
Sestavení účetní závěrky, která neobsahuje všechny povinné součásti	53
Neověření účetní závěrky auditorem	54
Nezveřejnění účetní závěrky nebo výroční zprávy	54
Nesestavení účetních výkazů za Českou republiku či dílčí celek státu	54
Neuschování účetních záznamů	55
Nepředání účetního záznamu do centrálního systému účetních informací	55
Porušení účetních předpisů při vedení jednoduchého účetnictví	55
Postup při ukládání sankcí za porušení účetních předpisů	55
Příslušnost k ukládání sankcí	55
Účastník řízení	55
Zahájení řízení	56
Určení výše pokuty za porušení účetních předpisů	56
Správní rozhodnutí o uložení pokuty za porušení účetních předpisů	57
Připravovaná nová účetní legislativa aneb Co nás čeká a asi nemine	59
Zákon o účetnictví	64

Úvod

Vážení čtenáři,

po čase se vám do rukou dostává úplné znění zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví. Toto znění zákona je od výrazné novely, která nabyla účinnosti k 1. 1. 2016, téměř v nezměněném stavu. Účetní, auditoři i finanční úřady již mají za sebou zkušenosti s aplikací této novely v praxi a výklad nových ustanovení se tak za tři roky ustálil. Odrazovým můstkem k výkladu je samozřejmě též důvodová zpráva k zákonu a výrazným novelám. Důvodové zprávy nejsou pramenem práva, ale seznamují se záměrem vlády, k čemu navrženou novelou směřuje a jak pravděpodobně bude zákon vykládat minimálně státní správa.

Komentář si samozřejmě zaslouží zákon v úplném znění jako celek a místy využijeme k jeho výkladu i dosavadní judikaturu. Byť je soudnictví ve věci účetnictví v české praxi poměrně sporé, o stanoviska, která již zejména Nejvyšší správní soud vydal, je určitě vhodné se o ně opřít, neboť jsou vhodnou linkou k aplikaci zákona. Zapomínat nelze ani na právo Evropské unie, které je na úrovni směrnic pro členské státy povinné. Česká republika tak byla povinna transponovat do české legislativy směrnici 2014/34/EU, která nahradila dosud známou tzv. čtvrtou a sedmou direktivu. Účetní legislativu samozřejmě ovlivňuje i civilní právo, zejména občanský zákoník a zákon o obchodních korporacích, na úrovni přestupků pak i právo veřejné, reprezentované hlavně správním řádem.

Mluvíme-li o regulaci účetnictví, vždy se myslí účetnictví finanční, nikoli vnitropodnikové či nákladové účetnictví účetních jednotek. Český právní řád je součástí systému kontinentálního práva, které je založeno tradičně na regulaci, tj. zákonech a vyhláškách, na rozdíl od anglosaských systémů postavených na samoregulaci a dodržování vyhlášených účetních zásad.

V našem komentáři vás postupně provedeme principy, na nichž je zákon o účetnictví postaven, rozsahem a způsobem vedení účetnictví, včetně uchopení účetních dokladů a knih. Navážeme účetní závěrkou se všemi jejími souvislostmi, jako je třeba ověřování, oceňování, následná archivace, ale i tzv. nefinanční výkaznictví. Věříme sice, že předkládaný text vám pomůže k účetnictví bez sankcí, přesto se dotkneme i úpravy přestupků, protože i přestupkové právo zaznamenalo v nedávné době velkou změnu.

Uplynulý rok 2019 je jeden z mála, který se obešel bez alespoň malé novelizace předpisu. Tento klid je ovšem jen zdánlivý. Nyní stojíme před tvořícím se novým zákonem o účetnictví, či jeho velmi zásadní novelou. Jaký je vládní záměr je již nyní známo a ačkoli není nic definitivní, nastíníme v jednotlivých pasážích i směr, jakým se s velkou pravděpodobností bude nová účetní legislativa ubírat. Ačkoli máte před sebou platné znění zákona s komentářem aktuálního znění, věříme, že povědomí, zda očekáváme změny, případně jakým směrem, je vhodné znát, protože štěstí přeje připraveným.

Obecná ustanovení zákona

Zákon o účetnictví v souladu s harmonizací našeho práva s právem Evropské unie vychází z evropských předpisů a upravuje rozsah vedení účetnictví, způsob jeho vedení, požadavky na jeho průkaznost, dále pak rozsah a způsob zveřejňování informací z účetnictví. V neposlední řadě zákon definuje podmínky předávání účetních záznamů pro potřeby státu. Vzhledem k tomu, že účetnictví není jen ekonomickou agendou zajišťující efektivní řízení účetní jednotky, ale plní také své veřejnoprávní funkce, upravuje zákon o účetnictví též systém sankcí, jakožto prostředek vynutitelnosti práva.

Zákon stanovuje základní jednotku, která má zákonnou povinnost vést účetnictví, jako „účetní jednotku, přičemž se jedná o osoby fyzické i právnické i o subjekty, jež nenaplnují definici právnické osoby dle občanského práva, což znamená, že nemusí mít právní subjektivitu“.

Zákon se vztahuje na následující **účetní jednotky**:

- právnické osoby se sídlem na území České republiky,
- zahraniční právnické osoby či zahraniční jednotky, které jsou účetní jednotkou podle právního řádu, na základě kterého byly zřízeny či založeny, pokud na území České republiky podnikají nebo provozují jinou činnost podle zvláštních právních předpisů,
- organizační složky státu, ač nejsou samostatnými právnickými osobami,
- fyzické osoby, a to i zahraniční:
 - a) zapsané v obchodním rejstříku,
 - b) podnikající fyzické osoby splňující podmínky výše obrátu dle zákona o dani z přidané hodnoty (překročení obrátu 25 mil. Kč za předchozí rok),
 - c) společníci společnosti bez právní subjektivitu, pokud některý z ostatních společníků společnosti je účetní jednotkou povinně ze zákona,
 - d) ostatní fyzické osoby, jimž povinnost vést účetnictví stanoví zvláštní právní předpis,
 - e) ostatní, jež jsou účetní jednotkou na základě vlastního rozhodnutí, přičemž se nemusí jednat o podnikatele:
- svěřenské fondy dle občanského zákoníku,
- fondy obhospodařované penzijní společnostmi,
- investiční fondy bez právní osobnosti,
- ostatní osoby, u kterých to vyplývá ze zvláštního právního předpisu.

Zákon rovněž zajišťuje získávání účetních záznamů pro potřeby státu od **vybraných účetních jednotek** (organizační složky státu, státní fondy podle rozpočtových pravidel, územní samosprávné celky, dobrovolné svazky obcí, regionální rady regionů soudržnosti, příspěvkové organizace a zdravotní pojišťovny), a to včetně sestavení účetních výkazů za Českou republiku.

Samostatně jsou definovány **subjekty veřejného zájmu**, jimž je dále věnována zvýšená regulace účetnictví a dohled nad ním. Jedná se vesměs o osoby regulované samostatnými zvláštními zákony:

- obchodní společnosti, které jsou emitentem investičních cenných papírů přijatých k obchodování na evropském regulovaném trhu,
- banky, spořitelny a úvěrová družstva,
- pojišťovny a zajišťovny,

- penzijní společnosti,
- zdravotní pojišťovny.

Kategorie účetních jednotek

Počínaje 1. lednem 2016 byla do zákona na základě směrnice 2013/34 EU implementována kategorizace účetních jednotek, odrážející jejich velikost na základě tří hodnotících kritérií. Zatřídění účetní jednotky do jedné ze čtyř kategorií má dopad do požadavků na rozsah vedení účetnictví a na rozsah sestavované účetní závěrky.

Velká účetní jednotka je ta:

- a) která překračuje alespoň dvě ze tří hraničních pravidel:
 - aktiva celkem 500 mil Kč,
 - roční úhrn čistého obratu 1.000 mil. Kč,
 - počet zaměstnanců za účetní období ve výši 250 osob.
- b) Za velkou účetní jednotku se vždy považují vybrané účetní jednotky a subjekty veřejného zájmu.

Střední účetní jednotkou je ta účetní jednotka, která není velkou účetní jednotkou a překračuje alespoň dvě ze tří hraničních pravidel:

- aktiva celkem 100 mil Kč,
- roční úhrn čistého obratu 200 mil. Kč,
- počet zaměstnanců za účetní období ve výši 50 osob.

Malou účetní jednotkou je ta účetní jednotka, která není velkou či střední účetní jednotkou a překračuje alespoň dvě ze tří hraničních pravidel:

- aktiva celkem 9 mil Kč,
- roční úhrn čistého obratu 18 mil. Kč,
- počet zaměstnanců za účetní období ve výši 10 osob.

Mikro účetní jednotkou je ta účetní jednotka, která nepřekračuje dvě ze tří hraničních pravidel:

- aktiva celkem 9 mil Kč,
- roční úhrn čistého obratu 18 mil. Kč,
- počet zaměstnanců za účetní období ve výši 10 osob.

Aktivy celkem se rozumí pro účely tohoto zákona jejich úhrn zjištěný z rozvahy, po snížení o korekce, tedy v hodnotě netto.

Ročním úhrnem čistého obratu se rozumí výše výnosů přepočtená na 12 měsíců v případě, kdy je účetní období kratší než delší než 12 měsíců.

Početem zaměstnanců se pro tyto účely rozumí průměrný přepočtený evidenční počet zaměstnanců, definovaný metodikou Českého statistického úřadu.

Věcný záměr koncepce nového zákona počítá s úpravou hodnotícího kritéria čistého obratu, který by měl být v souladu s evropskou směrnicí očištěn od nahodilých tržeb, např. výnosů z prodeje dlouhodobého majetku.

Obdobně jsou pro účely konsolidace účetních závěrek definovány malá, střední a velká **skupina účetních jednotek**.

Malou skupinou účetních jednotek je ta, která sestává z konsolidující účetní jednotky a konsolidovaných účetních jednotek, a která na konsolidovaném základě nepřekračuje alespoň dvě hraniční hodnoty:

- aktiva celkem 100 mil. Kč,
- roční úhrn čistého obratu 200 mil. Kč,
- průměrný počet zaměstnanců 50 osob.

Malá skupina účetních jednotek nepodléhá povinnosti sestavit konsolidovanou účetní závěrku s výjimkou případů, kdy je některá účetní jednotka ve skupině subjektem veřejného zájmu.

Střední skupinou účetních jednotek je ta, která není malou skupinou a nepřekračuje alespoň dvě hraniční kritéria:

- aktiva celkem 500 mil. Kč,
- roční úhrn čistého obratu 1.000 mil. Kč,
- průměrný počet zaměstnanců 250 osob.

Velkou skupinou účetních jednotek je ta, která překračuje alespoň dvě hraniční hodnoty:

- aktiva celkem 500 mil. Kč,
- roční úhrn čistého obratu 1.000 mil. Kč,
- průměrný počet zaměstnanců 250 osob.

V prvním účetním období po svém vzniku si účetní jednotka na základě odůvodněného předpokladu určí kategorii účetní jednotky, kterou bude zřejmě splňovat. Zatřídění účetní jednotky je tato povinnost změnit, pokud začne splňovat podmínky pro odlišnou kategorii dvě účetní období za sebou. Obdobným způsobem postupuje konsolidující účetní jednotka pro zjištění kategorie skupiny pro konsolidaci.

Jednoduché účetnictví

Zákon definuje účetnictví podvojně a jednoduché. Předmětem jednoduchého účetnictví jsou příjmy a výdaje, majetek a závazky (dluhy). Zákon o účetnictví doposud zcela nepřevzal rekonstruovanou právní úpravu občanského práva a setrvává doposud u pojmu závazky, respektive rozlišuje závazky a dluhy. Definice jednoduchého účetnictví byla vrácena do zákona po několikaleté absenci z důvodu odstranění právní nejistoty, kdy jeho používání podle předchozího znění bylo umožněno existencí přechodného ustanovení zákona.

Je třeba připomenout, že jednoduché účetnictví není určeno fyzickým osobám a nelze jej zaměňovat s daňovou evidencí tak, jak ji definuje zákon o daních z příjmů. Účetní jednotka vedoucí jednoduché účetnictví nemusí mít vždy právní subjektivitu, tak jak je definována občanským zákoníkem v § 15.

Jednoduché účetnictví mohou vést za dále uvedených podmínek tyto účetní jednotky:

- spolky či pobočné spolky,
- odborové organizace včetně mezinárodních či pobočných,

- organizace zaměstnavatelů včetně mezinárodních či pobočných,
- právnické osoby z řad církví, náboženských společností či církevních institucí,
- honební společenstva,

a to při splnění následujících podmínek:

- nejsou plátcí daně z přidané hodnoty,
- celkové příjmy účetní jednotky za poslední uzavřené účetní období nepřesáhly 3 mil. Kč. Do příjmů se přitom nezahrnují průběžné položky, příjmy nahodilé, mimořádné a z prodeje dlouhodobého majetku,
- hodnota celkového majetku nepřesáhla k poslednímu dni uzavřeného účetního období 3 mil. Kč. Pro tyto účely nejsou součástí majetku ty pohledávky, které jsou podle předchozího odstavce vylučovány z příjmů.

Při vzniku či zahájení činnosti účetní jednotka může účtovat v soustavě jednoduchého účetnictví, pokud se oprávněně domnívá, že uvedená kritéria naplní. Možnost vedení jednoduchého účetnictví je právem, nikoliv však povinností, účetní jednotka se rovnou může rozhodnout vést účetnictví podvojně, a to v plném či zjednodušeném rozsahu.

Přestane-li účetní jednotka výše uvedená kritéria splňovat, musí od bezprostředně následujícího účetního období přejít na účetnictví podvojně.

Podvojně účetnictví

Předmětem podvojněho účetnictví je účtování podvojnými zápisy o:

- stavu a pohybu majetku a jiných aktiv,
- stavu a pohybu závazků včetně dluhů a jiných pasiv,
- nákladech, výnosech a výsledku hospodaření,

a to v plném či zjednodušeném rozsahu.

O výše uvedených skutečnostech se účtuje podvojnými zápisy do účetního období, se kterým věcně a časově souvisí, přitom o veškerých nákladech a výnosech se účtuje bez ohledu na okamžik jejich zaplacení či přijetí (na rozdíl od účetnictví jednoduchého). Výjimečně je možno účtovat i v účetním období, ve kterém byly předmětné skutečnosti zjištěny. Pro naplnění předmětu účetnictví je nutné dodržovat stanovené účetní metody a zásady, ne všechny jsou však současným zněním zákona o účetnictví zcela definovány.

Účetní období

Základním účetním obdobím je dvanáct po sobě jdoucích měsíců, které se obvykle shodují s kalendářním rokem. Účetní jednotka si může zvolit hospodářský rok, což je období dvanácti měsíců, které začíná prvním dnem jiného měsíce, než je leden. Volba hospodářského roku je vhodná v případě, kdy hospodářský cyklus účetní jednotky je odlišný od kalendářního roku (např. v odvětví školství, zemědělství), či z jiných subjektivních důvodů (např. soulad s konsolidačním celkem aj.).

Přechod z kalendářního roku na hospodářský rok či naopak je možné uskutečnit pouze jedenkrát za účetní období. Změna podléhá ohlašovací povinnosti místně a věcně příslušnému správci daně.

Kratší či delší účetní období, než je dvanáct měsíců, může být podle zákona o účetnictví v následujících případech:

- účetní období předcházející změně účetního období z kalendářního roku na rok hospodářský či naopak po řádném oznámení příslušnému správci daně,
- podle speciálních ustanovení zákona o přeměnách obchodních společností a družstev (č. 125/2008 Sb.),
- při obecném vzniku či zániku účetní jednotky.

Hospodářský rok nemohou uplatnit organizační složky státu, územní samosprávné celky a účetní jednotky vzniklé či zřízené zvláštním zákonem.